

I. MARXIZMUS-LENINIZMUS, TÖRTÉNELEM

A FÖLDREFORM ÉS HATÁSÁNAK NÉHÁNY JELLEGZETESSÉGE SZEGEDEN

Írta: FEHÉR ISTVÁN

Az 1944 őszen hazánkban kibontakozó népi demokratikus forradalom egyik alapvető feladata az agrárkérdés radikális megoldása volt. A parasztság évszázados igényének a kielégítése, a nagybirtokrendszer felszámolása, a földek felosztása, gazdasági-politikai téren egyaránt a reakciós burzsoá-földesúri uralkodó osztályok ellen irányult. Ugyanakkor következményeit tekintve, jelentős mértékben megszilárdította és kiszélesíthette a kialakulóban levő népi demokrácia tömegbázisát, lehetőséget teremtett a munkásosztály és a dolgozó parasztság összefogásának, szövetségének elmélyítésére. Ezzel egy olyan szilárd bázis teremthető meg, amely alapját és feltételét jelentette egyéb feladatok sikeres végrehajtásának is.

Az uralkodó osztályok rablógazdálkodása, a háború pusztításai következtében a termelőerők állapota a mezőgazdaságban is rendkívül leromlott. A gépek, felszerelések, az állatállomány tömeges megsemmisülése az adott földbirtokviszonyok alapján szinte kilátástalanná tette a mezőgazdasági termelést és az ország lakosságának élelemmel való ellátását. A kérdés megoldásának egyetlen reális, a dolgozó tömegek érdekeit szem előtt tartó útja csakis a földosztás lehetett. A kiosztott földek birtokában a parasztság áldozatos tevékenysége nagymértékben ellensúlyozni tudta a mezőgazdasági termelés létalapjait fenyegető pusztítások hatását. A siker azonban attól függött, hogy milyen gyorsan és mélyrehatóan valósul meg a földreform Magyarországon. Ennek döntő feltétele az volt, hogy mind felsőszinten — a parasztság érdekeit kifejező pártok tekintetében —, mind pedig alulról, a paraszti tömegek között létrejöjjön az egyetértés a föld felosztásának kérdésében.

A magyar munkásosztály forradalmi pártja, a kommunista párt a feudális maradványok felszámolására irányuló törekvésekben, így a nagybirtokrendszer megszüntetésében is kezdeményező szerepet vállalt, s a Horthy-fasizmus évei alatt fokozatosan kialakította az agrárkérdés megoldásával kapcsolatos elképzeléseit.[1] A fasiszta diktatúra végnapjaiban újjáalakult Magyar Kommunista Párt program-jellegű, 1944. szeptemberi Kiáltványa is foglalkozott az agrárkérdés megoldásának szükségességével. „A demokratikus Magyarország nem irányul a magántulajdon megdöntésére. De igenis irányul a magántulajdon olyan kinövésének megnyirbálására, mely a magyar dolgozó társadalom óriási többségét feneketlen gazdasági nyomorba taszította...” — olvashatjuk a röplapban. A monopóliumok hatalmának korlátozása mellett nyilvánvaló, hogy a nagybirtokrendszer felszámolására történik itt utalás. Ezt bizonyítja továbbá az is, hogy a kommunisták ugyanitt hangsúlyozták a parasztság földért folytatott 1000 éves pörének a jogosságát. [1a]

Részletesebb elképzeléseket tartalmazott a földreformról az MKP Központi Bizottsága által 1944. október 2-án készített programtervezet, amely már a követeléseket konkrétabban fogalmazta meg. Nevezetesen megszabta a kisajátításra kerülő,

egyházi, világi szabad vagy kötött birtokok határát, megállapítva, hogy ezeket 200 holdon felül kártalanítás nélkül kell elkobozni és a parasztság között szétosztani. Ezenkívül a tervezet tartalmazta a földreform végrehajtásának egyik legfontosabb elvét, azt, hogy a földek kisajátítását — a lenini tanítások szellemének megfelelően — maguk a dolgozó parasztszok hajtsák végre, a földmunkások, szegény-, törpe- és kisbirtokos paraszti tömegek képviselőiből választott bizottságokon keresztül. A kommunisták szükségesnek tartották azt is, hogy a demokratikus állam kölcsönök, termelőeszközök juttatásával támogatást nyújtson a földosztásban részesülteknek, a termelés mielőbbi megindítása érdekében. [2]

A kommunisták legális keretek között a tömegek előtt először az 1944. október 18-iki szegedi nagygyűlésen tesznek említést a földreformról. Vas Zoltán beszédében hangsúlyozta: „Meg fogjuk oldani a magyar földkérdést. A 100 holdon felüli föld a magyar parasztnak kezebe kell, hogy kerüljön.” [3] Nagy figyelmet fordítottak a földreform kérdésére az MKP szegedi szervezete 1944. november 19-i taggyűlésén is, amelyen a párt legális Központi Vezetőségének néhány tagja is részt vett. A felszólalók nyomtatékosan hangsúlyozták a földreform végrehajtásának szükségességét, s a megtartható birtokmennyiséget 100 kat. holdban állapították meg. A programvita során elhangzott egy olyan felszólalás is, amelyben kifejezésre jutott az a gondolat, hogy az MKP Központi Vezetősége dolgozzon ki egy földreform programot. [4] Azonban mint ismeretes, erre a későbbiek során nem került sor, s az MKP Központi Vezetősége támogatta a Nemzeti Parasztpárt által 1945. január 14-én nyilvánosságra hozott földreform tervezetet. [5]

A Nemzeti Parasztpárt földreformjavaslata hangsúlyozta: „...a földreform megvalósítása nem lehet kisebb-nagyobb méretű földhözjuttatás, hanem a magyar föld birtokviszonyainak gyökeres és teljes újjárendezése kell, hogy legyen. A magyar földnek a magyar parasztság birtokába kell kerülnie. Ez a történelmi jóvátétel az alapfeltétele az országvesztő reakció gyökeres felszámolásának, a parasztság népi felemelkedésének és a nemzeti újjászületésnek.” [6]

A Magyar Kommunista Párt pozitív állásfoglalása a Nemzeti Parasztpárt földreform tervezetéről néhány nap múlva nyilvánosságra került. Ebben a párt Központi Vezetősége hangsúlyozta: „A Magyar Kommunista Párt el akarja kerülni, hogy a demokratikus pártok álláspontja a földreform kérdésében elaprózódjék, hogy minden párt külön javaslattal lépjen fel. Éppen ezért csatlakozik a Nemzeti Parasztpárt földreform javaslatához és alapjában magáévá teszi, fenntartva jogát arra, hogy a részletekre vonatkozóan megtegye a maga módosító és kiegészítő javaslatait.” [7]

A kommunista párt gyors reagálása a Nemzeti Parasztpárt javaslatára azt is mutatta, hogy a kommunisták helyesen ítélték meg a paraszti tömegek hangulatát, valamint felismerték a földreform végrehajtásának elhúzódásából származó veszélyeket. Valószínűnek látszott ugyanis, hogy a vereséget szenvedett, de fel nem számolt reakciós erők minden eszközzel gátolni fogják a földreform megvalósítását. A földbirtokrendelet megjelenése, a földreform sikere tehát elsősorban attól függött, hogy milyen mértékben tudják a kommunisták, a haladó erők a dolgozó paraszti tömegeket és az ipari munkásságot felsorakoztatni, mozgásba hozni a követelés teljesítése érdekében. Függött továbbá a demokratikus pártok egységes fellépésétől is, amelyhez nagymértékben hozzájárulhatott a pártok tömegnyomása.

A Szociáldemokrata Párt 1944 végén bár egyetértett a földreform szükségességével, ugyanakkor hangsúlyozta, hogy ebben a vonatkozásban az 1930-ban kidolgozott program alapján áll. [7a] A Nemzeti Parasztpárt tervezetének megjelenése után, majd a két munkáspárt vezetésének 1945. január 21-iki együttműködési határozatát

követően — amikor már a baloldali erők az SZDP vezetésében nagyobb befolyással bírtak — az SZDP vezetői végül is 1945. február 20-án csatlakoztak a kommunisták által támogatott parasztpárti földreform javaslatához. [8]

A *Független Kisgazdapárt* általában egyetértett a földreform megvalósításával, azonban egyes vezetői magatartásukkal és különböző nyilatkozataikban kifejtett álláspontjukkal hátráltatni akarták annak gyors, radikális, elsősorban a dolgozó parasztok érdekeit szem előtt tartó lebonyolítását. [9]

A Nemzeti Parasztpárt földreform tervezetének megjelenése után Szegeden a gyárakban, az üzemekben, a kommunista párt alapszervezeteiben, a városhoz tartozó településeken, tanyaközpontokban, a szomszédos községekben, falvakban egymást követték a taggyűlések, népgyűlések, parasztnapok, ahol a dolgozók nagy tömegei megvitatták, elemezték a javaslatot. Ezek a megmozdulások tudatos akcióknak az eredményei. Hivatkozhatunk itt többek között arra is, hogy a Magyar Kommunista Párt *Délmagyarországi Titkársága 1945. január 21-én* körirattal fordult párt-szervezeteihez, amelyben felszólította tagjait: területükön *minden helységben* szervezenek gyűléseket, amelyeknek egyik fő napirendje „A földreform sürgős végrehajtása és a Nemzeti Parasztpárt javaslatának támogatása” legyen. [10]

Bár a parasztság egy kisebb részének a magatartása a kezdeti időszakban *tartózkodó volt a földreformmal kapcsolatban*, — amely bizonyos fokú passzivitásban jutott kifejeződésre — *a nagy többség lelkesen támogatta, sőt követelte a földreform megvalósításának mielőbbi megkezdését.* [11] A különböző vitákon, megbeszéléseken a kommunisták megmagyarázták a parasztságnak, hogy a földreform csak abban az esetben lesz sikeres, a tömegek érdekeinek megfelelő, ha *maguk a parasztok keményen harcolnak érte*, mert a reakció igyekszik majd ennek megvalósítását megakadályozni. „A dolgozók, a nép legszélesebb tömegeit kell mozgósítani, harcba vinni azokkal szemben, akik akár megakadályozni, akár késleltetni akarják a földreform megvalósítását” — írták ezzel kapcsolatban. [12]

Mozgósították a tömegeket, hogy követeljék a földreform legkésőbb *október 1-ig* történő lebonyolítását, mert egyes polgári beállítottságú pártok a földreform megoldását egy későbbi időpontban tartják aktuálisnak, s ezzel veszélyeztetik az egész reformot. [13] Rámutattak arra is, hogy a *földmunkásság* elnyomott, nincstelen helyzetén csak a földreform alapján lehet változtatni. A földmunkásokat birtokossá kell tenni, hogy gazdaságilag felemelkedhessenek, s megteremthessék ezáltal maguk számára a normális életfeltételeket. [14]

A földreformmal összefüggésben figyelembe kell venni azt is, hogy a felszabadulás előtti birtokmegosztási viszonyok egyik szegedi jellegzetessége a *bérleti rendszer* nagymértékű elterjedtsége volt. [14a] Éppen ezért a kommunistáknak világos választ kellett adni arra a kérdésre is, vajon mi lesz a sorsa az eddigi bérleteknek? A párt szegedi tagjai megnyugtatták a bérelőket, hogy bérletük meghatározott nagyságban az ő tulajdonukba kerül. Ugyanakkor azt is megmagyarázták, ennek megvalósítására csakis a földreform keretében kerülhet sor, így a *bérlők érdekei is, hogy szervezeten lépjenek fel ennek mielőbbi megvalósításáért.* [15]

A földreform végrehajtásának előkészítése során Szeged környékén a dolgozó parasztok, az agrárproletárok — a kommunisták irányításával, a Nemzeti Bizottságok, a Földmunkás Szakszervezetek közreműködésével — már 1945. januárjától kezdődően egymás után alakították meg a *helyi földigénylő bizottságokat* (például: Sándorfalván, Szentmihályteleken stb.), amelyek azonnal megkezdtek tevékenységüket. Munkájuk eredményeként a *földreform-rendelet megjelenéséig* összeírták az igénybeveendő, elkobzandó és kiosztható földeket, kimutatást készítettek az igényjogosul-

takról. [16] A parasztság legradikálisabb elemeinek ez a nagyfokú aktivitása természetesen jelentős segítséget adott a földreform végrehajtásáért, a rendelet mielőbbi megjelenéséért harcoló kommunista- és parasztpártoknak.

A földreform rendelet 1945. március 18-iki megjelenése után a *Szegedi Nemzeti Bizottság* március 23-iki ülésén KARÁCSONYI FERENC főispán ismertette azt, majd a pártok képviselői megtárgyalták a végrehajtással kapcsolatos teendőket. Hosszas vita után módosított formában elfogadták a Szociáldemokrata Párt szegedi szervezetének a Földigénylő Bizottság összetételére vonatkozó javaslatát, s megalakították a *Szegedi Földigénylő Bizottságot*. A Bizottság 30 tagból állt, (szakszervezetek: 10, MKP: 5, SZDP: 5, NPP: 5, FKGP: 5 fő) , s elnöke KATONA ANTAL — az MKP tagja lett. [17] Ezt követően április 4-én létrejött *Szeged Város Földbirtokrendező Tanácsa*, amely április 13-tól kezdődően *Csongrád Megyei Földbirtokrendező Tanács Szegedi Tárgyaló Tanácsa* néven tevékenykedett, együttműködve a Szegedi Földigénylő Bizottsággal. [18]

Szegeden a földreformot jelentősen befolyásolta az a körülmény, hogy a város határában *nem volt a földosztás céljára igénybevehető elegendő nagybirtok*, továbbá a 100, illetve 200 kat. holdon felüli középbirtokok száma és területe is meglehetősen csekély volt. [18a] A reform során számításba vehető nagybirtokokkal jogilag Szeged városa rendelkezett, azonban ennek kétharmadát már évtizedek óta *kishaszonbérletek formájában művelték*. Ezeknek a bérleményeknek jelentős részén a bérlők nagyobb beruházásokat eszközöltek, tanyákat, különböző gazdasági épületeket létesítettek, szőlőt és gyümölcsfákat telepítettek, aminek alapján szinte sajátjuknak érezték a birtokot, s a földosztás idején tulajdonjogi igényekkel léptek fel. Ennek következtében „...a szegedi földreform munkálatai végsőleg annak a körülménynek a felülvizsgálatában merültek ki, hogy a bérlők közül kik a nem igényjogosultak, és kik azok az igényjogosultak, akiknek nagyobb bérletük volt, mint amennyit a 600/1945. ME. sz. rendelet megenged.” — olvashatjuk a Csongrád Megyei Földbirtokrendező Tanács Szegedi Tárgyaló Tanácsának egyik jelentésében. [19] *Szegeden tehát a földreform országostól eltérő legfőbb sajátossága az volt, hogy elsősorban a bérletek kiosztására, tulajdonjogi átadására irányult*. Ebben a vonatkozásban a Földbirtokrendező Tanács a földreform-rendelet 36. §-ának ama alapelvét követte, amely kimondja: „Egyenlő feltételek mellett előnyben részesül az a kishaszonbérlet, aki a felosztásra kerülő ingatlanrészen már 1944-ben gazdálkodott.”[20]

A földosztás során a bérleti viszonyokból következően, valamint a nagykiterjedésű szegedi határ különböző területein a föld minőségében mutatkozó nagyfokú eltérések miatt *igen sok speciális probléma adódott*. A földreformról szóló rendelet kimondta, hogy egy igényjogosultnak juttatott szántóföld és rét együttesen nem haladhatja meg a 15 kat. holdat, illetve a juttatás nem lehet 3 holdnál kevesebb. A sajátos szegedi viszonyokból következően azonban ezt nem lehetett teljes mértékben betartani.

A Szegedi Tárgyaló Tanács képviselője a kérdés megoldása érdekében 1945. április 14-én tárgyalást folytatott az Országos Földbirtokrendező Tanács elnökével, ismertetve itt az ezzel kapcsolatos nehézségeket. A küldött rámutatott arra, hogy Szegeden „...nem kerülhető el a három holdnál kisebb és 15 holdnál nagyobb földterületek juttatása, tekintettel egyrészt a városhoz közel eső és jó termőképességű földek belterjes művelésére és előnyös értékesítési viszonyaira, másrészt a város távolabb eső határának homokos, szikes, vízállásos földjeire.” [21] Ez a magyarázata azután annak, hogy nagy számban voltak az *alsóvárosi feketeföldeken* 800, vagy ennél

kisebb négyszögöles juttatások, ezzel szemben a *balástyai* területeken 20—45 kat. holdas osztások is előfordultak. [22]

Ezzel függ össze az is, hogy a szőlő és gyümölcsösök vonatkozásában sem lehetett mereven alkalmazni a rendelet előírásait. A bérlok egy része különböző nagyságú területeken szőlőt, illetve gyümölcsöst telepített. Miután a rendelet megszabta, hogy egy kat. hold szőlő, vagy gyümölcsös 5 kat. hold szántóval egyenértékű, így igen sok bérlo esetében — beleszámítva a szántót is — a bérlemény nagysága *együttesen* jelentősen meghaladta a 15. kat. holdat. A reális megoldás érdekében az Országos Földbirtokrendező Tanács olyan döntést hozott, amelynek értelmében Szegeden ezekben az esetekben a *szőlőt és a gyümölcsöst a szántóföldnek megfelelően értékelték*, illetve számították, azaz figyelmen kívül hagyták az ötös szorzószámot. [23]

A bérlokkal kapcsolatban meglehetősen sok problémát okozott Szegeden azoknak a gazdáknak az ügye, akik a *városi bérlet mellett még 5—15 kat. hold örökfölddel* is rendelkeztek. A földreform során a Szegedi Tárgyaló Tanács és a Földigénylő Bizottság az esetek túlnyomó többségében azt a gyakorlatot követte, hogy a tulajdonosnak meghagyta az eredeti örökföldjét, a bérletet pedig kiosztás végett elkobozta. Miután azonban a bérleten a bérlo tanyát létesített, illetve szőlőt, gyümölcsöst vagy erdőt telepített, *mint igénylő* jelentkezett az illetékes szerveknél, kérve, hogy juttassák részére a nagyobb értéket képviselő tanyát, vagy szőlőt, stb. magába foglaló területet. Az adatok azt mutatják, hogy a Szegedi Tárgyaló Tanács, illetve a Földigénylő Bizottság az ügy tanulmányozása után legtöbb esetben a kérelmező *járára* döntött, s öröktulajdonul adta át az igényelt 1—2 kat. hold területet, a többit pedig kiosztotta. [24] Ebben a vonatkozásban tulajdonképpen *elkobzásról* nem is beszélhetünk, hanem lényegében a *bérleti viszony megszüntetéséről*.

Az elmondottakból is kitűnik, hogy Szegeden a földreform során igénybevett terület túlnyomó része — kb. 97%-a — a városi birtokból került ki. Emellett azonban a földosztó szervek a rendelet értelmében elkobozták és felhasználták azoknak a birtokoknak 5 kat. holdon felüli részét is, amelyeket a tulajdonosok 1939. szeptember 1. után adás-vétel alapján szereztek, de nem volt élethivatásuk a gazdálkodás. A kiosztható földalapot növelték a különböző háborús bűnösöktől, népellenes elemektől elkobzott földek, szőlők, gyümölcsösök is. [25] *Mindezek azonban együttesen sem tudták kielégíteni az igényeket, a kiosztható föld Szegeden kevésnek bizonyult.* Ennek következményeként a Földigénylő Bizottsághoz, a Magyar Kommunista Párt szegedi szervezetéhez egymás után futottak be a jelentések, amelyekben a szegedi földnélküliek, napszámosok, földmunkások panaszkodtak a nagyfokú földhiány miatt. A különböző delegációk képviselői előszóban hasonlókról tájékoztatták a kommunista párt helyi vezetőit, a közigazgatási apparátus irányítóit.

Természetesen ez az ellentmondásos helyzet — amely egyébként egész Csongrád megyére jellemző volt — rendkívül megnehezítette a Szegedi Földigénylő Bizottság tevékenységét, sőt bizonyos korlátozó rendszabályok bevezetését is szükségessé tette. Annak érdekében, hogy a földigénylőket minél nagyobb számban kielégítsék, a Szeged-királyhalmi kerületben 5 kat. holdban *maximálták az egy családnak juttatható földmennyiséget*. [26] Ezen kívül helyi kezdeményezés alapján a Csorvás-zákányi területről 21 családot Kunbajára, az alsótanyai körzetből 50 családot Kisszállásra *telepítettek át*. [27] A nagyfokú földhiány olyan *túlzottan radikális*, a rendelet szellemével és paragrafusaival ellentétes törekvéseket is inspirált, amelyek az 50 kat. holdon felüli birtokok felosztására irányultak. [28]

A mezőgazdasági nincstelenség, a kisparcellás félproletárok, a törpebirtokosok, akik valamennyien részesedni akartak a földosztásból, a lakóhelyükön levő „1000

éves jussukat” keményen védték hasonló igényű szomszédos településű sorstársaiktól. A különböző tanyaközpontok, községek között éppen a *földhiány következtében számtalan vitás ügy keletkezett, pereskedés származott.* [28a]

Az ellentmondások, a feszültségek levezetése érdekében *országos áttelepítési akció indult* 1945. nyarán, amelyre a földreform rendelet elvileg lehetőséget adott. A rendelet 32. §-a kimondta: „Azokat az igényjogosultakat, akik lakóhelyükön földhöz nem jutottak, az ország más részein lehetőleg csoportosan kell földhöz juttatni.” [29] Ennek megfelelően a Csongrád Megyei Földbirtokrendező Tanács Szegedi Tárgyaló Tanácsa felhívással fordult az érdekeltekhez, hangsúlyozva, hogy jelentkezzenek azok a földigénylők, akik hajlandók Dunántúlra költözni, ahol földet kaphatnak. [30]

A felhívás visszhangjára utal az a tudósítás, amelyben többek között a következőket állapítják meg: „Közel négyszáz szegedi család jelentkezett eddig a Szegedi Földbirtokrendező Tanácsnál dunántúli áttelepülésre, de számuk előreláthatólag még szaporodni fog, mert a jelentkezéseket még nem zárták le.” [31] Ezzel egyidejűleg KATONA ANTAL — a Szegedi Földigénylő Bizottság elnöke — és SZABÓ VINCE az áttelepülni szándékozók megbízottja Dunántúlra utaztak, tárgyalásokat folytattak Tolna megye Földbirtokrendező Tanácsának tagjaival. A megkötött megállapodás értelmében tervbe vették, hogy a *szegedieket a simontornyai járásban telepítik le*, mégpedig: Gyöng, Vorsód, Belecske, Keszőhidegkút, Szárazd, Kistormás, Murga, Felsőnána sváb községekben. Ezeken a területeken megfelelő mennyiségű föld, lakóház és állatállomány állt rendelkezésre. [32]

Az áttelepülők ügye azonban Szegeden is elakadt, elsősorban a *Népgondozó Hivatal* anyag munkája, valamint az egyes dunántúli sváb községekben alakult, túlnyomórészt sváb összetételű földigénylő bizottságok szabotálása következtében. A Szegedi Földigénylő Bizottság 1945. decemberében kénytelen volt megállapítani, hogy dunántúli áttelepülésre még nem került sor. [33] Nem véletlen tehát, hogy a föld nélkül maradt családok még 1946 elején is kiosztandó földért ostromolták a Szegedi Földigénylő Bizottságot, holott ekkor „...Szegeden már nincsen kiosztható földterület, miután az igénylők nagy számához képest a rendelkezésre álló földterület aránytalanul kevés volt.” [34]

A kevés föld következménye az, hogy az *igénylők egy részének* — természetesen ezek száma jóval kisebb a földhöz juttatottakénál — *nem tudtak földet adni.* Bár a földhöz juttatásban nem részesültek teljes számára vonatkozóan ez ideig nem álltak rendelkezésünkre megfelelő adatok, néhány kimutatás alapján következtetni tudunk rá. A különböző földosztó bizottsági körzetekben — Szegeden 15 volt — pl. a balástyai, csengelei, alsóközponti, átokházi, ruzsajárási, zákányi, szentmihályteleki területén 522 család, illetve nincstelen nem kapott földet. [35] Ennek alapján becslésünk szerint Szegeden kb. 1000—1500 igénylő nem részesült földhözjuttatásban. [35a]

A földosztás — mint ez közsímert — hivatalosan és szimbolikusan 1945. március 29-én kezdődött meg a Csongrád megyei Pusztaszer község határában a Pallavichini birtok kiosztásával. [36] Szegeden ezt követően *április elején* indult meg a földek felosztása, illetve átadása. Kezdetben a határ egyes területein „...a földművelő népesség részéről bizonyos közönyt lehetett észlelni a földreformmal szemben, mert valahogy hihetetlennek tartották, hogy a földreform tényleg végre lesz hajtva. Amikor azután látták, hogy a földet már méri is, akkor rögtön lángrollobbant a magyar paraszt évszázados vágya a föld iránt...” — állapítja meg az egyik jelentés. [37]

A Horthy-korszak 25 éves diktatúrája után, az elnyomatás, a kizsákmányoltság

emlékét még arcukon, idegeikben érző, sokszor megalázott földettúró nincstelenek. kételkedtek a nagyon várt „csodában”, a földosztás tényében. Ezt példázzák az első szegedi földhözjuttatottak is: „...amikor Szegeden először *Balogh Sándor, Kocsárdi Ferenc* az első földdarabokat kapták Szeged város földjéből, nem akarták elhinni, hogy ez valóság, még attól félték, hogy visszajönnek a német fasiszták, úgy kellett őket bátorítani, hogy csak vessenek, ezt a földet onnan senki nem veheti el...” [38]

A kezdeti tartózkodás azonban rövidesen megszűnt, s a *földreform Szegeden szinte robbanásszerű gyorsasággal zajlott le*. A Szegedi Nemzeti Bizottság 1945. április 13-iki ülésén — tehát 10 nappal az osztás megkezdése után — már azt állapították meg, hogy „...ezen a héten befejeződik Szeged város bérföldjeinek juttatása.” [39] A földreform lényegében 1945 májusában befejeződött, végleges megoldása azonban meglehetősen elhúzódott, lezárására jóval később került sor. Ez összefüggésben volt a sok vitás üggyel, a földhiánnyal, a kislétszámú mérnöki, adminisztrációs állománnyal, a telekkönyvezési nehézségekkel, s végül a reakciós erők támadásával. [40]

A *földreform elleni támadás* Szegeden már közvetlenül a *földosztást megelőzően* kibontakozott. A reakciós erők mindenekelőtt politikai, pszichikai ráhatással kíséreltek. Azt hirdették, hogy Szegeden *nincs is szükség földreformra*, mert „a múltban itt mindig jó szociálpolitikát folytattak”, s ez indokolatlanná teszi a földosztást. [41] A reakciós erők fegyvertárából nem hiányzott a *bizonytalanság, a félelemérzés keltésének* az eszköze sem. A földigénylőkkel, a földhözjuttatottakkal azt igyekeztek elhitetni, hogy a földosztás után a parasztságot kolhozokba kényszerítik. [42]

A reakció a földreform elleni harc során rendkívül gyorsan és rugalmasan reagált az eseményekre, s igyekezett mindent felhasználni annak érdekében, hogy a földreform mielőbbi végrehajtását megakadályozza. Amikor a *szovjet katonai egységek* 1945 tavaszán a mezőgazdasági munkák kedvezőbb elvégzése érdekében *üzemanyaggal támogatták a szegedi dolgozó parasztságot* — s ennek következtében a parasztság között kedvező, bizakodó hangulat alakult ki — azt híresztelték, hogy „a szovjet kormány terve érdekében kell minél nagyobb termés elérésére törekednie a parasztságnak, mert betakarítás után azt a Szovjetunióba szállítják.” [43] Ezzel természetesen nemcsak a földreform ellen támadtak, hanem ténylegesen a termelés szabotálására bujtogatták a parasztságot, s ugyanakkor megpróbálták közöttük szovjetellenes hangulatot is keltetni.

A földreformmal szemben álló erők, a népellenes, fasiszta tevékenységük miatt földjeiktől megfosztottak, a jelentősen csökkent tulajdonnal rendelkező volt nagybérlők akciói és támadása különösen megélenkült az országos jeladásnak számító, s. 1945. november 1-én felolvasott hercegprímási pásztorlevél után. Mindszenty ebben a többek között ezt írta: „Nem a földreformot tesszük itt bírálat tárgyává, hanem a benne megnyilvánuló bosszúálló szellemet, mely ígéri ugyan a vagyonukból kiforgatott tulajdonosoknak a jóvátételt, de az ígéretekből aligha lehet valami. Magára a reformra is kénytelenek vagyunk megjegyezni, hogy végrehajtásában nélkülözte a megfontoltságot és méltányosságot, s ennek az elsietett, szenvedélytől fűtött munkának gazdasági következményeit sínyleti és ki tudja mily hosszú ideig sínyleni fogja az egész lakosság, főleg a városi dolgozók.” [44]

A pásztorlevélnek a novemberi választások előtt történt közzététele nyilvánvalóvá teszi a reakciós erők egyik vezetőjének nem is nagyon leplezett szándékát. Miután a földreformot az adott situációban alapjaiban nem támadhatták — mert gyakorlatilag már befejeződött — el akarták érni annak revízióját. Arra számítottak, hogy ezen keresztül rendkívül feszült helyzetet teremthetnek az országban, amit azután nyugati tőkés segítséggel a maguk javára használhatnak fel. A paraszti és

városi lakosság — a vallásos érzelmű kispolgári, középrétegekhez tartozó elemek — szembeállításával szintén a földreform ellen igyekeztek hangolni a tömegek egy részét, s gyengíteni próbálták — mint tudjuk nem is eredménytelenül — a forradalmi, baloldali erők választási esélyeit.

Már a pásztorlevél megjelenése előtt, de ezt követően még inkább Szegeden is egyre szaporodtak az olyan jelenségek, hogy a tulajdonosok vagy nagybérlők *nem akarták átadni a kiosztott földeket*, illetve a már másoknak juttatottat erőszakkal *igyekeztek visszaszerezni*. Így pl. *Felsőközponton* az egyik volt nagybérlő az új gazdákat fenyegetve kijelentette: „...úgy próbálják az ekevasat a földbe mélyeszteni, hogy a fejüket kettéhasítjuk.” [45] *Szatymazon* — ahol a szőlőkben és gyümölcsösökben a kapások szerződtesítésének a rendszere igen elterjedt — több olyan eset fordult elő, hogy a volt tulajdonosok az újgazdákat, akiket korábban ők alkalmaztak, brutálisan összeverték, miközben „...bűdös kommunistáknak és oroszpartiaknak” mondták őket. [46]

Csengelén, ahol 80—100 holdas városi bérletek is gyakoriak voltak, a nagybérlők egyszerűen nem akarták tudomásul venni a földreformról szóló rendeletet, majd megkísérelték itt is visszavenni a juttatott földeket, perek özönét zúdítva az újgazdákra. Sőt itt még attól sem riadtak vissza, hogy a felosztott földekről saját portájukra hordják be a termést. [47] *Balástyán* szintén hasonló esetek fordultak elő. A régi bérlők semmibe vették a földreform alapján kialakult új helyzetet, a kiosztott földeket felszántották, bevetették, és az új tulajdonosokat elűldözték. [48]

Ilyen jelenségek 1945 őszén, 1946 tavaszán *tömegesen* fordultak elő Szegeden. Jellemző többek között az egyik dokumentumnak az alábbi részlete: „A juttatottak 1945. év tavaszán birtokba helyezkedtek, de közülük csak Meleg Géza nevű juttatott tudott 1945. évi december hó 31. napját követően az ingatlan birtokában maradni, mert a többi juttatott a régi tulajdonosok fenyegetése következtében kénytelen volt az ingatlant a régi tulajdonosok birtokába bocsájtani.” [49] (F. I. kiemelése.)

Ez a helyzet, amely 1946. tavaszán alakult ki — s amelyet elősegített a Kisgazdapárt 1945. novemberi választási győzelme is — feltétlenül megkövetelte a forradalmi erők megszervezését a földreform megvédése érdekében. Koncentrált ellentámadás megindítása vált szükségessé a reakció erői ellen, hiszen a földreform eredményeinek megvédése gazdasági és politikai okok következtében a népi demokrácia fennmaradásának és további előrehaladásának egyik alapvető kérdését tartalmazta. Arról volt szó, hogy a *kommunista párt vezetésével sikerül-e mozgósítani a baloldali erőket, az ipari munkásságot, a földhözjuttatott parasztságot, a földek védelmére, s ezzel csapást mérve a reakcióra, minden erőt a másik, egyidejűleg jelentkező feladatra, az újjáépítésre fordítani*.

Miután 1945 őszén már megindult a széles körű támadás a földreform ellen, ennek ellenhatásaként a munkás-, paraszti tömegek akciói megszokasodtak. A tömegek nyomására az Országos Földbirtokrendező Tanács egy *vizsgáló bizottságot* küldött Szegedre, amely szeptembertől kezdve foglalkozott a földek visszakövetelésének kérdésével, a vitás ügyek felülvizsgálatával. [50]

A különböző tömegakciók azonban akkor váltak általánossá, amikor 1945. november 2-án ismeretessé vált a pártok állásfoglalása Mindszenty pásztorlevelével kapcsolatban. Az okmányt a Kisgazdapárt is kénytelen volt aláírni. Ebben világosan megfogalmazták, hogy Mindszenty a reakciós erők érdekeit fejezi ki, s a népi demokrácia ellen lépett fel. Hangsúlyozták: „A magyar demokrácia legnagyobb vívmánya: a földreform, a magyar nép évszázados vágyát valósította meg. Ezzel szemben a hercegprímás azzal vádolja a pártokat, hogy a földreformot a volt nagybirtokosok

elleni bosszúvágyból hajtották végre. A pásztorlevél a reakció törekvéseit támasztja alá, és a magyar demokrácia elleni nyílt támadásnak kell tekinteni.” [51]

A földek megvédéséért folytatott harcban a legnagyobb segítséget a szegedi dolgozó parasztok is az *ipari munkásságtól* kapták. Az MKP Nagyszegedi Végrehajtó Bizottsága 1946 tavaszán mozgósította úgyszólván az egész párttagságot a kiosztott földek védelmére. Az egyes kerületi, üzemi pártszervezetek tagjaiból *falujáró brigádokat* alakítottak, akik rendszeresen felkeresték a külterületi lakosságot, megszervezték tiltakozó gyűléseiket, harcavitték az újgazdákat a földért. [51a]

A kommunisták vasárnaponként a környező településeken *falunapokat tartottak*, amelyeken kifejezésre juttatták a földreform eredményei megvédésének a szükségességét. „A parlamentben megvédtük a kiosztott földet... De a parasztnak is meg kell védeni a földet a maga falujában. A veszély még fennáll és a támadásokat csak együttes erővel lehet visszaverni”, — hangsúlyozta TOMBÁCZ IMRE az egyik alsóközponti paraszti gyűlésen. [52] A különböző népgyűléseken, összejöveteleken a kommunisták tevékenységének a hatására az újgazdák kifejezésre juttatták: „...a földet közös erővel megvédjük és a már egyszer kiosztott földből nem engedünk egy tapodtat sem.” [53]

A kiosztott földek védelme érdekében Szegeden is, illetve országosan kibontakozó szervezett megmozdulások, gyűlések, tüntetések, — a Baloldali Blokkba tömörült forradalmi erők egységes fellépése — következtében, a reakció nagyarányú vereséget szenvedett. A tömegek *osztályharca* biztosította a földreform eredményeit. [53a] Miután ebben a küzdelemben a kommunisták léptek fel kezdeményezően, s a baloldali erőkkel — különösen a Nemzeti Parasztpárthoz tartozókkal — együttműködve szervezték, vezették a tömegek harcát, munkájuk során jelentős mértékben növekedett befolyásuk a falusi, a mezőgazdasági lakosság soraiban.

A *földreform szegedi eredményeinek* részletes, számszerű bemutatása igen nagy nehézségekbe ütközik. Ez mindenekelőtt azzal magyarázható, hogy a földosztásról országos és helyi adatokat tartalmazó *végleges, összesített* statisztikai kimutatások az adott időszakban nem készültek. [53b]

Fokozta a nehézségeket az is, hogy bár — az eddig feltárt anyagokban — az egyes állami, társadalmi szervek, pártok által készített felmérésekről már 1945. közepétől rendelkezésünkre állnak kimutatások, ezek azonban még nem tekinthetők lezártnak, véglegeseknek. A legnagyobb problémát azonban az okozta, hogy a különböző időközökben felvett *statisztikák adatai* — mind a földhözjuttatottak számát, mind pedig a kiosztott földek összmenyiségét tekintve — nagymértékben eltérőek. [53c]

Mérlegelve a különböző vizsgálati szempontokat, az egyes források részletességét, arra a következtetésre jutottunk, hogy elsősorban az 1949. évi népszámlálás idején felvett statisztikai adatokat használjuk fel. Ennek alkalmazását az is indokolta és lehetővé teszi, hogy a népszámlálási adatok megközelítően egybevágnak néhány egyéb rendelkezésünkre álló korábbi időpontban készített felmérések adataival.

E tekintetben azonban jelentkezik egy ellentmondás is. Mint korábban megállapítottuk, a földreform szegedi fő jellegzetessége, országostól eltérő sajátossága az volt, hogy zömmel az addig bérelt városi bérföldek kiosztására irányult. Bár a bérletek számát természetesen nem azonosíthatjuk teljes mértékben a bérlők számával, mégis feltételezhetjük, hogy igen nagy eltérések itt nem adódhatnak, mert a bérlők többsége kisbérlet volt. Ezek után, ha figyelembe vesszük, hogy a földosztást négy évvel megelőző 1941-es kimutatás szerint Szegeden 10 691 bérletet tartottak nyilván, valamint ha ehhez hozzászámítjuk a nincstelenek (1938-ban Szeged tanyavilágában 4709 napszámos és 3010 házi cseléd mutatható ki), félproletárok, törpebirtokosok

tömegeit, akiknek egy része nyilvánvalóan részesült földosztásban, a közel hétezer újonnan földhözjuttatottak száma kétségbevonhatónak bizonyul. [54]

A kérdés egyértelmű megoldását megnehezíti továbbá az a körülmény, hogy a földigénylők számára vonatkozóan sincsenek megbízható, azonos adatokat tartalmazó kimutatásaink. Egyes források ezeknek számát 9000, 12 000, illetve 14 000 főben állapítják meg. [55] Az elmondottakból tehát mindenekelőtt az következik, hogy a földhözjuttatottak számát is bizonyos fenntartásokkal kell kezelnünk, másrészt ennek elfogadása alapján a földosztásban nem részesült igénylők száma igen nagy — 6000—7000 fő — tűnik. Mindezek azt mutatják, hogy a földosztás szegedi lefolyásával, ennek eredményeivel kapcsolatos *további kutatások feltétlenül indokoltak, szükségeseek*. Jelenleg még tehát nem tudjuk *teljes* pontossággal felmérni a földreform valamennyi szegedi összefüggését. Ezért, jelezve a problémákat, a következőkben az 1949. évi népszámlálási adatok alapján megvizsgáljuk a földreform eredményét, annak a szegedi paraszti társadalom szerkezetére gyakorolt főbb hatásait.

Szegeden az 1945-ös földreform során *körülbelül 64 000 kat. hold került megváltás és kisajátítás alá*, ebből a földigénylő bizottság 43 397 holdat osztott szét. A város földbirtokából összesen 42 047 kat. holdat adtak át az igényjogosultaknak, a többi kiosztott földet — 1350 kat. hold — a hazaárulóktól, népellenes elemektől, valamint az 1939. szeptember 1. után vásárolt 5 kat. holdon felüli — már fentebb említett — földek elvétele alapján biztosították. A város kezelésében maradt ugyanakkor mintegy 21 000 kat. hold legelő, erdő, tó stb. [56] Az igénybevett földmennyiség Szeged mezőgazdasági területének 31,1 %-át érintette, ami megközelíti az országos 35,4 %-os átlagot. [57] *A földjuttatásban részesültek számát az 1949-es népszámlálás adatai alapján 6889 főben állapíthatjuk meg, akik közül gazdasággal: 6240 fő rendelkezett (90,57%), a gazdaság nélküliek száma pedig: 649 fő volt. (9,43%)* [58]

A földhözjuttatottak *gazdaságnagyság csoport szerinti rétegződéséről* az 1. számú táblázatból nyerhetünk áttekintést. [59]

A gazdasággal rendelkező szegedi földhözjuttatottak száma [59a]

Kh. gazdasággal rendelkezők közül földet kapott	számmal	Az összes gazdasággal rendelkezők százalékában
0—1	545	8,74
1—3	1262	20,23
3—5	1191	19,08
5—10	1931	30,95
10—15	855	13,70
15—20	285	4,57
20—25	126	2,02
25—35	38	0,61
35—50	6	0,09
50—100	1	0,01
100—	—	—
Összesen:	6240	100,00

A táblázat adatai elsősorban azt mutatják, hogy a gazdasággal rendelkező juttatásban részesültek rétegek szerinti megoszlásában meglehetősen *kiegyenlítődöttség, viszonylagos arányosság* figyelhető meg. A 0—5 kat. holdas *félproletárok, törpe-birtokosok, bérlők* a földhözjuttatottak (nem számítva ide a gazdaságnélkülieket) 48,05 %-át adták. Ugyanakkor az 5—20 kat. holdas *kis- és középparaszti rétegek* a földosztásban részesültek 49,22 %-át foglalták magukba. A 20 kat. holdon felüli gazdasággal rendelkezők pedig, a juttatottaknak 2,73 %-át tették ki. Ezzel szemben

Csongrád megyében — beleértve Szegedet is — a gazdasággal rendelkező 0—5 kat. holdas földhözjuttatottak aránya: 56,77%, az 5—20 kat. holdasoké: 41,46%, a 20 kat. holdon felülieké: 1,77%. [60] Országosan pedig ezek a mutatók a következőképpen alakultak: 0—5 kat. holdas: 49,78%, 5—20 kat. holdas: 49,25%, 20 kat. holdon felüliek: 0,97%. [61] A szegedi viszonyok 0—5 és 5—20 kat. hold kategóriák vonatkozásában az országoshoz hasonló képet tükröznek, eltérnek azonban a 20 kat. holdon felüli kategóriában.

Jellemző továbbá, hogy Szegeden az egyes kategóriák közül a legmagasabb az 5—10 kat. holdas paraszti gazdaságok aránya: 30,95%, ezután következnek sorrendben az 1—3 kat. holdas gazdasággal rendelkezők: 20,23%, valamint a 3—5 kat. holdas gazdasággal rendelkezők: 19,08%. Ha ehhez hozzászámítjuk a 0—1 kat. holdas gazdasággal rendelkezőket is, megállapíthatjuk, hogy a földosztásban részesült gazdasággal rendelkezők túlnyomó többségét — azaz 79,00%-át — az agrárproletárok, félproletárok, törpe- és kisbirtokos parasztok képezték.

A földreform vizsgálatakor feltétlenül figyelembe kell vennünk azt is, hogy a földjuttatásban részesültek hogyan oszlottak meg a juttatott föld nagysága szerint. Erről a 2. számú táblázat nyújt tájékoztatást. [62]

A földreform során Szegeden az összes földjuttatásban részesültek megoszlása a juttatott földterület nagysága szerint

A földjuttatásban részesültek közül

Kat. hold földet kapott	számmal	Az összes földhöz juttatottak százalékában
0—1	1321	19,1
1—2	1072	15,6
2—3	725	10,5
3—4	494	7,2
4—5	749	10,9
5—6	365	5,3
6—8	558	8,1
8—10	716	10,4
10—15	639	9,3
15—	250	3,6
Összesen	6889	100,0

Ami a táblázat adataiból legszembetűnőbb, az, hogy az egyes csoportok közül a legmagasabb a két alsó kategória (0—1 kat. hold, 1—2 kat. hold) száma és aránya. Ebből a szempontból Szegeden némi eltérés mutatkozik a Csongrád megyei, illetve országos viszonyoktól. A megyében első helyen áll legmagasabb arányszámmal (16,6%) a 0—1 kat. holdas kategória, viszont a másodikon (16,3%) a 2—3 kat. holdas. Országosan legmagasabb százaléku (18,1%) az 1—2 kat. holdas, ezt követi (17,2%) a 2—3 kat. holdas juttatás. [63] Tehát mind a megyében, mind pedig országosan valamelyes eltolódás figyelhető meg a nagyobb juttatások felé ezekben az alsó csoportokban. Ezzel van összefüggésben az is, hogy Szegeden viszonylag alacsony a 2—3, illetve 3—4 kat. holdas juttatások száma és aránya. Együttesen ezeknek aránya 17,7%-ot tesz ki, amíg ugyanezek Csongrád megyében és országosan is 28,5%-ot foglalnak magukban.[64]

További eltéréseket állapíthatunk meg akkor is, ha a 0—5 kat. holdas juttatásokat hasonlítjuk össze. Szegeden ezeknek aránya 63,3%, Csongrád megyében 74,2%, Magyarországon 73,3%. Tehát Szegeden ezek a csoportok együttesen jóval alatta vannak a megyei és országos arányoknak (10,9%-kal, illetve 10,0%-kal.) Még szem-

betűnőbb különbséget figyelhetünk meg a nagyobb terjedelmű földjuttatásban részesültek egybevetése alapján. Szegeden *meglehetősen magas* a három utolsó birtokcsoport (8—10, 10—15, 15— kat. hold fölött) földhözjuttatottainak az aránya, nevezetesen: 23,3%. Ezzel szemben mind Csongrád megyében, mind pedig országosan arányuk csak 10,3%-ot ért el.

Mindezek az eltérések, különbségek nyilvánvalóan a felszabadulás előtti sajátos birtokviszonyokból következnek. A *kevés kiosztható föld magyarázza egyrészt az egészen kis juttatások viszonylagosan magas arányát. Másrészt a juttatások egészét és ezek nagyságát — a juttatásban részesültek közel egynegyede 8 kat. holdon felül kapott — jelentősen befolyásolták a nagy mértékben elterjedt bérleti viszonyok.*

A földreform során Szegeden jelentős mértékben érvényesült az a szempont is, hogy a *földjuttatásban részesülők gazdaságuk nagyságának megfelelően kapjanak földet.* Ez a tényező, valamint a fentebb említett másik kettő együttesen magyarázza meg azt a jelenséget, hogy Szegeden a *gazdasággal rendelkezők egy-egy birtokkategóriában többségükben annyi földet kaptak, amennyi gazdaság fölött rendelkeztek.* A 3. számú táblázatban csoportosított számításaink bizonyítják az itt elmondottakat. [65]

<i>A gazdasággal rendelkező földhözjuttatottak a kapott föld nagyságának arányában</i>						
Gazdaság-nagyság csoport	0—1	1—3	3—5	5—10	10—15	15—
		kat. holdat	kat. holdat	kapott (százalékban)		
0—1 kat. holdas	96,0					
1—3 kat. holdas		75,1				
3—5 kat. holdas			62,3			
5—10 kat. holdas				67,8		
10—15 kat. holdas					63,3	
15—20 kat. holdas						52,0
20—25 kat. holdas						53,9
25—35 kat. holdas						52,6

[65a]

A földosztásban részesülteknél a gazdasággal rendelkezők mellett tekintetbe kell vennünk a gazdaság nélkülieket is. Szegeden a *gazdaság nélküli* földhözjuttatottak a kapott föld nagysága alapján a következőképpen oszlottak meg: 0—1 kat. holdat kapott: 27,3%, 1—5 kat. holdat: 61,0%, 5—10 kat. holdat: 10,1%, 10—15 kat. holdat: 1,4%, és 15 kat. hold fölött: 0,2%. Többségük tehát az 1—5 kat. holdas juttatottak közé tartozott. [66]

A földreform szegedi eredményeinél az elmondottak mellett azt is hangsúlyoznunk kell — s ez következik az eddigi fejtegetéseinkből —, hogy a *legfontosabb változás a földek tulajdonosi birtoklása terén mutatkozott.* A földosztás következtében a korábbi nagy tömegű bérlők tulajdonosokká váltak, s így a szegedi agrárnépesség ezen egyik jellemző rétege, *mint külön kategória gyakorlatilag megszűnt.* A szegedi parasztság földreformmal kapcsolatos belső *strukturális változásánál* tehát elsősorban ezt emelhetjük ki. Természetesen a földosztás után a bérleti rendszer még hosszabb ideig fennmaradt, ez azonban gyökeresen különbözött a korábbiaktól és részben a földreform hatásaival, valamint egyéb más tényezőkkel van összefüggésben. A bérleti rendszer súlya és jelentősége a felszabadulás előtti viszonyokhoz képest azonban minimálisra csökkent. Így 1949-ben a 16 314 szegedi gazdasággal rendelkező közül 916-nak (5,6%) van *haszonbérlete* és 690-nek (4,2%) *részesbérlete*. [67]

További — a birtokviszonyokban, az átcsoportosulásban bekövetkezett — szerkezeti változások kimutatására lehetőséget nyújt az 1935-ben és az 1949-ben, a nép-

számlálás idején felvett földbirtokstatisztikák összehasonlítása. Az egybevetésnél azonban figyelembe kell vennünk azt, hogy az adatok mind az őstermelők — tehát kifejezetten a parasztsághoz tartozók —, mind pedig az egyéb foglalkozású földtulajdonosok számára együttesen tartalmazzák. [67a] *A parasztság különböző rétegeinek vertikális mozgását tehát ezekből az adatokból csak tendencia jellegűen állapíthatjuk meg.* A birtokviszonyokban bekövetkezett eltolódások felméréséhez azonban felhasználhatjuk a két kimutatást, természetesen annak figyelembe vételével, hogy az 1949-es népszámlálási felmérés nem a közvetlen földosztás utáni földbirtok viszonyokat tükrözi. Ez pedig azt jelenti, hogy itt is bizonyos eltérések adódnak, ugyanis 1945 és 1949 között Szegeden 1361 személy jutott vétel, ajándék, öröklés, csere révén földhöz. [68] Ez a szám azonban csak egészen kis mértékben befolyásolja az összehasonlítás lehetőségét, illetve az ennek alapján levont következtetéseket.

A 4. számú táblázat képet ad a szegedi földtulajdonosok számáról az 1935. és 1949-es években:

*A földtulajdonosok birtoknagyság csoport szerinti száma
Szegeden az 1935. és 1949-es években*

Birtoknagyság csoport		Földtulajdonosok 1935. évi		Földtulajdonosok 1949. évi		Különbség szám- mal 1935. év	
		száma	az összes %-ában	száma	az összes %-ában		%-ában
0—1	kh.	6388	44,6	2698	16,3	— 3690	— 57,7
1—5	kh.	3841	26,9	6483	39,3	+ 2642	+ 68,8
5—10	kh.	1834	12,8	3923	23,8	+ 2089	+ 113,9
10—20	kh.	1342	9,4	2511	15,2	+ 1169	+ 87,1
20—50	kh.	779	5,4	800	4,8	+ 21	+ 2,6
50—100	kh.	105	0,7	80	0,5	— 25	— 23,8
100—200	kh.	28	0,2	10+	0,1	— 23	— 69,6
200—500	kh.	4	0,0	—	—	—	—
500—1000	kh.	—	—	—	—	—	—
1000—3000	kh.	—	—	—	—	—	—
3000 kh-n felül		1	0,0	—	—	—	—
Összesen		14322	100,0	16505	100,0	+ 2183	[69b]

Mint a táblázat adatai mutatják, a *földreform hatására Szegeden is rendkívül dinamikus vertikális mobilizáció ment végbe.* A mozgás irányát vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az *alulról felfelé haladó tendenciát mutat* — magasabb birtokkategóriákba való átcsoportosulás. A földosztás következtében az egy kat. holdon aluli tulajdonosok rétege 57,7%-kal *csökkent.* Míg a felszabadulás előtt a földtulajdonosok legszámtöbbet rétegét ezek adták (44,6%), ezt követően számbeli nagyságukat véve alapul, 2698 fős, 16,3%-os aránnyal sorrendben a harmadik helyre kerültek. Túlnyomó többségük a földhözjuttatás révén átkerült a törpe- illetve kisbirtokos paraszti kategóriába. E folyamat eredményeként az *1—5 kat. hold földtulajdonnal rendelkező birtokosok képezték a tulajdonosok legszélesebb rétegét.* Számuk 2642 fővel, 68,8%-kal növekedett, s az összes földtulajdonosokhoz viszonyított arányuk 39,3%-ra emelkedett.

A strukturális változások további jellegzetessége az *5—10 kat. holdas kisparaszti tulajdonosok számának és arányának* — 2089 fős, — 113,9%-os — *növekedése.* A földreform eredményeként a parasztságnak, a földtulajdonosoknak közel egynegyede — 23,8%-a — került abba a helyzetbe, hogy kedvező tényezők esetén elfogadható életszínvonalat tudott biztosítani családjának.

Pozitív növekedés következett be a középparasztság rétegében is. Számuk 1169 fővel, 87,1%-kal emelkedett, s ezzel arányuk a felszabadulás előtti 9,4%-ról, 15,2%-ra nőtt. Bár a 20—50 kat. holdas gazdaságok száma a földreform hatására minimálisan, 2,5%-kal növekedett — s ez a középbérletek tulajdonbavételével magyarázható — a gazdagparaszti kategória számbeli súlya egészében jelentősen csökkent.

Az elmondottak alapján levonhatjuk azt a következtetést, hogy a földreform Szegeden nagymértékben szűkítette a félproletárok, illetve a gazdag parasztok rétegét. [70] Másrészt az is megállapítható, hogy a földosztás következtében — az országos folyamathoz hasonlóan alapvető változások mentek végbe a törpebirtokosok, a kisparasztok és a középparasztok soraiban is. [71] A törpebirtokos és kisbirtokos parasztság (1—5 és 5—10 holdasok) számbeli nagysága alapján döntő súlyúvá vált. Míg a földreform előtt ezek aránya Szegeden az egész parasztságon belül 39,7% volt, ezt követően arányuk 63,1%-ra növekedett. Hozzájuk számítva még a 10—20 kat. holdas középparasztokat is, arányuk együttesen elérte a 78,3%-ot. (1935-ben: 49,1%).

A földosztás jelentősége tehát nemcsak általános gazdasági és politikai hatásában van, hanem abban is, hogy nagymértékben módosította a földtulajdonnal rendelkezők társadalmi struktúráját. Bár végrehajtása során a földkérdés véglegesen nem oldódott meg, s a földreform nem vethetett gátat a mezőgazdaság tőkés fejlődésének, a parasztság további differenciálódásának, mégis nagymértékben hozzájárult a kiegyensúlyozottabb agrárviszonyok kialakulásához.

JEGYZETEK

[1] A Tanácsköztársaság megdöntése után, a KMP I. Kongresszusán fő követelésként fogalmazták meg a földért való harcot, a nagybirtokrendszer felszámolását és a föld szegényparasztság közötti felosztását. Foglalkoztak a problémával továbbá a KMP 1930-as II. Kongresszusán is, azonban itt még a kommunisták a földmunkásságra és a szegényparasztságra irányították figyelmüket. A II. Kongresszuson megfogalmazott elvekhez képest előrehaladást jelentett az 1932 elején megjelentetett harci program, amely már több középponti követelést is tartalmazott. A kommunista párt 1935-ig az agrárforradalmat alárendelte a proletárforradalomnak, s a föld kártalanítás nélküli ingyenes kisajátítását követelte. Ezt követően helyesen ismerte fel, hogy az agrárkérdés megoldását össze kell kapcsolni a fasiszta diktatúra megdöntésével, s áttért a földreform-jelszó támogatására. 1936-tól — a párt új politikai irányvonalának kialakítása után — a kommunisták célja az volt, hogy a lehetőségekhez képest a parasztság egészét bevonják a küzdelembe. Ezért támogattak minden olyan demokratikus földreformot, amely a nagybirtokrendszer megszüntetését, a parasztság földhözjuttatását követelte, összekötve ezt a demokratikus Magyarország megteremtéséért folytatott harccal. A II. világháború kitörése után, a KMP az 1941. áprilisában kidolgozott programjában ismételen követelte a parasztság földhözjuttatását, radikális földreform útján. Bekerült a földreform gondolatának szükségessége a KMP 1942 végén megfogalmazott — a nemzeti függetlenség, a demokratikus átalakulás fő feladatait összefoglaló — programjába is. (Vö.: Földmunkás- és szegényparaszt mozgalmak Magyarországon 1848—1948. (É. n.) II. kötet. VIII—XII. fejezetek.)

[1a] A Kommunista Párt Kiáltványa a magyar néphez. (Budapest, 1944. szept.) Közli: A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai. 1944—1948. Kossuth Kiadó. 1967. (Továbbiakban: Határozatok. 1944—1948.) 23—24.

[2] A Kommunista Párt Központi Bizottságának programtervezete a háború utáni időkre. (Budapest, 1944. október 2.) (Határozatok. 1944—1948. 27.)

[3] Szegedi Népakarat. 1944. X. 19.

[4] MSZMP Csongrád megyei Bizottsága Archívuma (továbbiakban: MSZMP Csm. B. Arch.) 39/1/1944. XI. 19. jkv.

[5] Vö. M. SOMLYAI MAGDA: Az 1945-ös földreform. Földreform 1945. 1965. 33. (A tervezetet közölte a „Néplap” — Debrecen — 1945. I. 14-iki száma. Megjelent ugyanakkor a „Délmagyarország” című szegedi napilapban is.) Megjegyezzük, hogy az MKP 1944. nov. 30. programja is követeli a mielőbbi széles körű földreform végrehajtását.

[6] Délmagyarország. 1945. I. 14.

[7] Néplap. 1945. I. 21. Közli: Határozatok. 1944—1948. 50—I. „A Szociáldemokrata Párt hosszas viták után 1930-ban a földkérdésben részletes, alapos programot dolgozott ki. Ma is ennek a programnak alapján állunk. Sem elvenni, sem hozzátenni ehhez nem akarunk” — hangoztatta az egyik felszólaló az Ideiglenes Nemzetgyűlés 1944. december 21-i ülésén. (Az Ideiglenes Nemzetgyűlés Naplója. 16. o. Idézi SOMLYAI i. m. 37.)

[7a] Az SZDP 1930-as programján belül helyet kap az agrárprogram is. Ennek kiinduló alapja a pártnak a feudális Magyarországról — a kapitalizmus még nem fejlődött ki eléggé — vallott helytelen elmélete volt. Az SZDP az agrárátalakulást kizárólag reform útján, felülről látta megvalósíthatónak, a polgári demokrácia keretein belül. Ez az elképzelés már megjelenésekor sem felelt meg a követelményeknek, s fenntartása 1944 végén pedig teljesen figyelmen kívül hagyta a megváltozott viszonyokat.

[8] Határozatok. 1944—1948. 63.

[9] Vö. DONÁTH FERENC: Egy elkésett program. (A Független Kisgazdapárt földreformtervezete.) Agrártörténeti Szemle. 1962. 1—2. sz. Részletesen foglalkozik a földosztás körüli küzdelmekkel, annak eredményeivel, strukturális hatásaival. DONÁTH FERENC Demokratikus földreform Magyarországon 1945—1947. (1969) c. munkája.

[10] Földreform 1945. I. m. 169.

[11] MSZMP Csm. B. Arch. 39/2/1945. Az 1945. I. 21-iki Sándorfalván tartott gyűlés jkv-e.

[12] Ua.: Az 1945. III. 4-iki szentmihályteleki gyűlés jkv-e; Munka. 1945. I. 21.

[13] Ua.: 1945. II. 23—iki jkv.

[14] Ua.: Az 1945. I. 14-iki alsóközponti gyűlés jkv-e.

[14a] Szegeden az 1935-ös földbirtokstatisztika szerint a mezőgazdaságilag hasznosított földterület: 141 388 kh volt. Ebből 64 143 kat. hold — 45,3 % — Szeged város tulajdonát képezte. 1939-ben a Törvényhatóság ezen birtokmennyiség 75,5 %-át — 48 433 kat. holdat, bérletek formájában műveltette. Ugyanebben az évben 10 798 bérletet tartottak számon, amelyen 15 941 bérlő gazdálkodott. (SZÁL. Szeged Város Törv. hat. Biz. 1939. IV. 29-iki ülésének jkv-e. 65. pont.)

[15] Ua.: Az 1945. II. 25-iki alsótanyai gyűlés jkv-e.

[16] Ua.: 1945. I. 21-iki sándorfalvi és az 1945. III. 4-iki szentmihályteleki gyűlések jkv-i; Délmagyarország. 1945. III. 8. Munka. 1945. III. 18.

[17] MSZMP Csm. B. Arch. 39/2/1945. A Szegedi Nemzeti Bizottság 1945. III. 23-iki jkv-e. Uj.: A SZNB levele a főispánhoz; SZÁL. A Szegedi Földigénylő Bizottság iratai. 1945—1946. 452/1945. sz.

[18] SZÁL. A Szegedi Földhivatal iratai. 1945—1947. 1945. IV. 4-iki és 1945. IV. 13-iki jkv-ek.

[18a] A földreform szegedi sajátosságaira, valamint a Csongrád Megyei Földbirtokrendező Tanács Szegedi Tárgyaló Tanácsának airtaira — mint a kérdés alapvető forrására — először Gaál Endre irányította rá a figyelmet. (GAÁL ENDRE, Adatok Szeged felszabadulásának történetéhez 1944—1945. Acta Universitatis Szegediensis. Sectio Historica. Tomus I. Szeged. 1957.)

[19] Földreform 1945. I. m.: 397.

[20] Magyar Közlöny. 1945. 10. sz. (A Szegedi Tárgyaló Tanács 1945. IV. 9-iki határozatával zárolta az ún. városkörüli bérföldeket, valamint a baktói kiskerteket — ez utóbbin konyhakertéssel foglalkoztak a bérlők — azzal a céllal, hogy igénylés útján a bérlők tulajdonába adja át. SZÁL. Szegedi Földhivatal iratai. 1945—1947. 1945. IV. 9-iki és 1945. V. 2-iki jkv.-k.)

[21] SZÁL. Csongrád Megyei Földrendező Tanács Szegedi Tárgyaló Tanácsának 1945. IV. 16-iki jkv-e.

[22] SZÁL. Szegedi Földigénylő Bizottság iratai. 1945—1946. 442/1945. sz. irat; GAÁL ENDRE i. m. 21.

[23] Földreform 1945. 306.

[24] SZÁL. Szegedi Földigénylő Bizottság iratai. 1945—1946. 438/1945. sz. 440/1945. sz. iratok.

[25] SZÁL. A Szegedi Tárgyaló Tanács iratai. 378/1945. sz. irat: A Szegedi Földigénylő Bizottság iratai. 372/1945. és 424/1945. sz. iratok.

[26] SZÁL. Szegedi Földigénylő Bizottság iratai. 1218/1945.

[27] MSZMP. Csm. B. Arch. 2/5/48. 1946. IX. 19-iki jelentés.

[28] Ua.: 39/3/1945. 1945. IV. 29-iki jelentés.

[28a] SZÁL. Szegedi Földhivatal iratai. 1945—1947. 1945. IV. 5-iki; 1945. IV. 4-iki jkv.-k. M. SOMLYAI MAGDA idézett tanulmányában bizonyítja, hogy ezek a súrlódások az egész ország területén jelentkeztek, de különösen nagy számban fordultak elő: Csongrád, Békés, Szolnok, sőt Somogy és Tolna megyékben is. (I. m.: 64—5.)

[29] Magyar Közlöny. 1945. 10. szám.

[30] SZÁL. Szegedi Földhivatal iratai. 1945—1947. 1945. IV. 13-iki jkv. 2.

[31] Délmagyarország. 1945. VIII. 19.

- [32] Délmagyarország. 1945. VIII. 19.
 [33] SZÁL. A Szegedi Földigénylő Bizottság iratai. 1404/1945.
 [34] Ua.: 351/1945. számú 1946. I. 14-i keltezésű irat.
 [35] MSZMP Csm. B. Arch. 2/5/48. 1946. IX. 19-i jelentés; Ua.: 39/8/1947. 1947. III. 8-i irat.
 [35a] Egy 1948 nyarán készített kimutatás Szegeden 8588 földigénylőről és 7636 földhözjuttatottról tesz említést. A különbség: 952 fő. (MSZMP Csm. B. Arch. 21/10/1948. 1948. VIII. 26-i kimutatás.)
 [36] Délmagyarország. 1945. IV. 1.
 [37] MSZMP Csm. B. Arch. 2/5/17. 1945. IV. 12-i jelentés.
 [38] Ua.: 21/840. 1945. III. 15-i jkv.
 [39] Ua.: 39/2/1945. 1945. IV. 13-i jkv.
 [40] Ua.: 39/2/1945. 1945. V. 14-i jelentés. 17.
 [41] Ua.: 39/2/1945. 72. sz. jkv. 2.
 [42] Ua.: 43.
 [43] Ua.: 39/2/1945. 1945. V. 14-i jelentés. 6—7.
 [44] Idézi SOMLYAI i. m. 93.
 [45] SZÁL. Szegedi Földigénylő Bizottság iratai. 402/1945. sz. irat.
 [46] MSZMP Csm. B. Arch. 39/1/1944. 11. sz. jkv.
 [47] Ua.: 39/5/1946. Az MKP szegedi szervezete jelentése a KV Szervezési Osztályának (é. n.)
 Délmagyarország. 1946. VIII. 8-i, 1946. VIII. 11-i számok.
 [48] Délmagyarország. 1946. III. 15.
 [49] SZÁL. Szegedi Földigénylő Bizottság iratai. 1945—1946. 237/1945. sz. irat.
 [50] Délmagyarország. 1945. IX. 17.
 [51] Délmagyarország. 1945. XI. 4.
 [51a] Így például a Gyufagyári, a Móravárosi, a Délmagyarországi Cipőgyári alapszervezetek: Felsőközpont, Csengele, Szatymaz; a Dohánygyári, a Pick Szalámigyári alapszervezetek: Alsóközpont, Várostanya; az Újszegedi Kendergyári, az Újszegedi alapszervezetek: Deszk, Kűbekháza, Szőreg; a Felsővárosi, az Orion Bőrgyári, a Gázgyári alapszervezetek: Ruzsajárás, Feketeszl, Lengyelkáporna parasztságát mozgósították. (MSZMP Csm. B. Arch. 2/5/48. 1946. XI. jkv.-i kivonat; U. i.: 39/5/1946. 1946. III. 9-i és 1946. VII. 22-i jelentések.)
 [52] Délmagyarország. 1946. V. 28.
 [53] Délmagyarország. 1946. III. 5-i és 1946. V. 15-i számok.
 [53a] 1946. V. 13-án létrejött a telepítésről és a földreform befejezésének előmozdításáról szóló IX. tc., amely kimondta, hogy az 1946. január 1 előtt a földreform céljaira igénybevett és kiosztott ingatlant — néhány kivételtől eltekintve, pl. az 50 kat. holdnál kisebb parasztbirtokosi tulajdon kiosztása — a tulajdonosoknak visszaadni nem lehet. (Magyar Törvénytár. 1946. évi törvénycikkek. 1946. IX. tc. 19. § Idézi SOMLYAI i. m. 110.)
 [53b] Vö. SOMLYAI i. m.: 135—6. A szerző tanulmányában gyakorlatilag három statisztikai kimutatást használt fel: 1. Az Országos Földbirtokrendező Tanács kezdeményezése alapján 1945. szeptemberében készítettett, 2. Az 1948-ban, a Magyar Statisztikai Zsebkönyv XV. évfolyamában közzétett előzetes eredményeket tartalmazó statisztikát, 3. Az 1949. évi népszámlálás során felvett részletes földreform kimutatást. (Uo.) Ezek közül szegedi eredményeket azonban csak az utóbbi tartalmaz.

[53c] *Kimutatás a szegedi földhözjuttatottak számáról*

Sorszám	A kimutatás készítésének időpontja	A földhözjuttatottak száma
1.	1945. július	10 808 fő
2.	1945. október	5 756 fő
3.	1946. szeptember	6 188 fő
4.	1946. —	7 009 fő
5.	1947. —	10 000 fő
6.	1947. szeptember	12 147 fő
7.	1948. augusztus	7 636 fő
8.	1949. január	6 889 fő

1. SZÁL. A Szegedi Földhivatal iratai. III. sz. csomag. 1544/1945. 2. SZÁL. Szeged Város Gazdasági Felügyelősége iratai. 592/1945. 3. SZÁL. A Szegedi Tárgyaló Tanács iratai. 1. sz. csomag. 1946. IX. 4—6-i jkv. 4. MSZMP Csm. B. Arch. 39/3/1945. Dátum nélkül. 5. SZÁL.

Szeged Város Gazdasági Felügyelőisége iratai. 1947. 111/48. 6. Délmagyarország. 1947. IX. 16. 7. MSZMP Csm. B. Arch. 21/10/1948. 1948. VIII. 26-i kimutatás. 8. KSH. 1949. évi népszámlálás. 3. Bp. 1950. 205.)

[54] SZÁL. Szegedi Főispáni iratok. Közellátási iratok. 1942. 681/1942; illetve: Közgazdaságtudomány. I (1938), 84.

[55] MSZMP Csm. B. Arch. 21/10/1948. 1948. VIII. 26-i kimutatás; SZÁL. A Szegedi Földhivatal iratai. 3. sz. csomag. 1544/1945.; MSZMP Csm. B. Arch. 39/1946. (é. n.)

[56] SZÁL. A Szegedi Tárgyaló Tanács iratai. 1. sz. csomag. 1946. IX. 4—6-i jkv.; SZÁL. A Szegedi Földigénylő Bizottság iratai. 553/1945, 1583/1945. sz. iratok. (Más források a kiosztott föld mennyiségét: 45 330 kat. holdban, — SZÁL. Szeged Város Gazdasági Felügyelőisége iratai. 1947. 111/48. — illetve: 45 248 kat. holdban — Délmagyarország. 1947. IX. 16. — illetve: 46 000 kat. holdban — SZÁL. A Szegedi Földhivatal iratai. 3. sz. csomag. 1544/1945. — állapítják meg.)

[57] Vö. SOMLYAI i. m. 137.

[58] KSH. 1949. évi népszámlálás. 3. Bp. 1950. 205.

[59] KSH. 1949. évi népszámlálás. 3. Bp. 1950. 205. adatai felhasználásával készített saját százelékszámításaink.

[59a] Természetesen itt figyelembe kell vennünk azt, hogy a gazdasággal rendelkező és a tulajdonos fogalma nem fedi egymást. Tulajdonos = telekkönyvezett földdel rendelkezik. Gazdasággal rendelkező = saját kezelésében földterület van, ami tulajdonjogilag nem az övé. A kettő egybe is eshet: tulajdonos és bérlő.

[60] KSH. 1949. évi népszámlálás. 3. Bp. 1950. 110. adatai alapján saját számításaink. (Megjegyezzük, hogy a megyében a gazdaság nélküli földhözjuttatottak az összes földosztásban részesültek: 7,3 %-át adták.)

[61] KSH. 1949. évi népszámlálás. 3. Bp. 1950. 8. adatai alapján saját számításaink.

[62] Ua.: 280—1.

[63] Ua.: 9 és 110.

[64] Uo.

[65] KSH. 1949. évi népszámlálás. 3. Bp. 1950. 110. adatai alapján.

[65a] A 15—20 kat. holdas gazdasággal rendelkezők: 28,7 %-a, a 20—25 kat. holdasok: 23,0 %-a, a 25—35 kat. holdasok: 15,6 %-a kapott: 8—15 kat. hold földet. (Uo.)

[66] KSH. 1949. évi népszámlálás. 3. Bp. 1950. 205.

[67] Ua.: 256 és 268.

[67a] Szegeden 1949-ben 16 314 fő gazdasággal rendelkező közül őstermelő: 12 556 fő (77,0 %), nem őstermelő: 3758 fő (23,0 %) KSH. 1949. évi népszámlálás. 3. Bp. 1950. 204.

[68] Ua.: 289.

[69] Magyar Statisztikai Közlemények, Magyarország földbirtokviszonyai az 1935. évben. II. Bp. 1937. 15.; KSH. 1949. évi népszámlálás. 3. Bp. 1950. 205. adatai alapján saját számításaink.

[69a] 100 kat. holdnál nagyobb.

[69b] Megjegyezzük, hogy a 2183-as növekedés természetesen nem azonosítható a földhözjuttatottak számával. Ezek száma, mint azt kimutattuk, 6889 fő. A 2183-as létszám a korábban teljesen nincstelen földosztásban részesültek számát mutatja. A többi eltérés abból adódik, hogy a földreform során olyan parasztok is kaptak földet, akik ezt megelőzően bizonyos mennyiségű földtulajdonnal rendelkeztek, másrészt a bérlők egyrésze saját tulajdonú földet is birtokolt. Ezeket a mozgásokat, átrétegződéseket megfigyelhetjük a táblázat egyes adatainak összehasonlítása alapján. Miután azonban teljes pontosságú kimutatásokat tartalmazó egyéb dokumentumok nem álltak rendelkezésünkre, a fenti probléma részletesebb statisztikai adatokkal alátámasztott elemzésétől el kellett tekintenünk.

[70] Tartalmilag hasonló megállapítást tesz az országos átalakulást vizsgálva ORBÁN SÁNDOR, aki hangsúlyozza: „Nem kétséges, bizonyos fokig már az 1945-ös földreform is csökkentette a szélsőségeket...” (ORBÁN SÁNDOR, Változások a mezőgazdasági népesség számában és szerkezetében Magyarországon 1949—1961. 20 év. Tanulmányok a szocialista Magyarország történetéből. Bp. 1964. 189.)

[71] A szegény- és középparasztság földosztással kapcsolatos szerkezeti változásait országos relációban részletesen elemzi ERDEI FERENC, A mezőgazdasági népesség gazdasági, társadalmi viszonyainak alakulása a felszabadulás után. (Tanulmányok a mai faluról. 1964.), valamint A magyar mezőgazdaság fejlődésének 20 éve című tanulmányaiban. Érinti ezt a problémát DONÁTH FERENC is idézett könyvében (390—3).

АГРАРНАЯ РЕФОРМА И НЕКОТОРЫЕ ЕЁ ОСОБЕННОСТИ В СЕГЕДЕ

И. Фехер

Автор указывает, что одной из основных задач народно-демократической революции, развернувшийся в Венгрии осенью 1944 года, было радикальное решение аграрного вопроса, и это укрепило массовую базу формирующейся народной демократии. Работа представляет тот процесс, при котором коммунистическая партия сформировала свои представления о решении аграрного вопроса, и как проявились требования аграрной реформы осенью 1944 года.

Анализируется проект аграрной реформы Национальной Крестьянской Партии, опубликованный 14 января 1945 года, и мнения других коалиционных партий об этом. Иллюстрируя сегедскими примерами показывает борьбу, развернувшуюся в интересах скорейшего выполнения аграрной реформы.

Автор указывает, что в Сегеде на аграрную реформу оказали специфическое влияние несколько факторов. В частности, здесь не было достаточных латифундий, которые можно было бы использовать для раздачи земли. Латифундиями, которыми можно было считаться, были во владении города Сегед и 2/3 часть их обрабатывались в форме мелкой аренды уже на протяжении десятилетий, и на них проявили требования в ходе аграрной реформы сами арендаторы как на собственность. В связи с этим автор определяет, что в Сегеде самой характерной особенностью аграрной реформы, в отличие от страны, было то, что она была направлена в первую очередь на разделение арендных земель, на передачу их в собственность.

В работе, далее, говорится о тех специальных проблемах, которые возникли в ходе аграрной реформы из-за арендных отношений, из-за разного качества земли, из-за видов её обработки. Автор указывает и на то, что 97% разделённых земель было из городских имений, однако из-за недостаточного количества не могли удовлетворить требования и в связи с этим анализирует те стремления, которые были направлены на разрешение, так возникших проблем. Автор подчёркивает ту особенность, что в Сегеде аграрная реформа очень быстро была проведена на, и по существу к маю 1945 года закончилась. Далее автор подробно говорит о борьбе, проведённой в защиту результатов аграрной реформы.

В дальнейшем автор анализирует сегедские результаты аграрной реформы иллюстрируя статистическими данными, таблицами, и влияние его на изменение слоения крестьянства. Он определяет, что в результате процесса слой арендаторов в Сегеде по существу исчез, в значительной мере уменьшился и слой полупролетария и богатых крестьян. Автор эти сегедские слоевые изменения сопоставляет с данными Чонградской области и страны.

AGRARREFORM UND ETLICHE EIGENARTIGKEITEN IHRER WIRKUNG IN SZEGED

von I. Fehér

Der Autor deutet in seiner Abhandlung darauf hin, dass sich die radikale Lösung der Agrarfrage als eine der grundlegenden Aufgaben der in Ungarn im Herbst 1944. entfaltenden volksdemokratischen Revolution erweist, und dieselbe die Massenbasis der sich entfaltenden Volksdemokratie stabilisiert hat. Die Abhandlung zeigt den Prozess, im Laufe dessen die kommunistische Partei ihre Konzeption in Zusammenhang mit der Lösung der Agrarfrage ausgebildet hat, und wie sie im Herbst 1944. mit der Forderung der Agrarreform aufgetreten ist.

Der Autor behandelt den Entwurf des Agrarprogramms, das die Nationale Bauernpartei am 14. Januar 1945. veröffentlicht hat, und in Zusammenhang damit erörtert er die Stellungnahme anderer Koalitionsparteien zu dieser Frage. Darauf folgend zeigt er mit Szegeder Beispielen illustriert den Kampf, der sich im Interesse der ehesten Durchführung der Agrarreform entwickelt hat.

Der Autor zeigt darauf hin, dass die Agrarreform in Szeged durch mehrere Faktoren speziell beeinflusst worden ist. Aus diesen Faktoren hebt er hervor, dass es hier keine für die Bodenverteilung ausreichenden Grossbesitze gaben. Über die Grossbesitze, die in Anschlag kommen konnten, verfügte die Stadt Szeged, das Zweidrittel deren wurde aber seit Jahrzehnten in Form von Kleinpachtgründen bearbeitet, auf deren Eigentumsrecht die Pächter im Laufe der Agrarreform Anspruch erhoben haben. Der Autor stellt fest, dass die wichtigste Eigentümlichkeit der Agrarreform in Szeged war, die von den Eigentümlichkeiten von nationaler Bedeutung abwich, dass sie in erster Linie auf die Austeilung der Pachtgüter, auf die Übertragung deren Eigentumsrechts gerichtet war.

Die Abhandlung erörtert weiterhin die speziellen Probleme, die sich im Laufe der Bodenreform aus den Pachtverhältnissen, bzw. aus den voneinander abweichenden Qualitäten der Grund-

stücke und aus den verschiedenen Anbauzweigen ergaben. Der Autor zeigt auch darauf hin, dass 97 % der ausgeteilten Böden städtisches Gut gewesen war, aber infolge der wenigen Grundstücke konnten die Prätendenten nicht befriedigt werden. Er analysiert in Zusammenhang damit die Bestrebungen, die auf die Milderung der sich so anzeigenden Probleme gerichtet waren. Der Autor hebt die Eigenheit heraus, dass die Bodenreform in Szeged ausserordentlich schnell abgelaufen ist, und war im Grunde genommen bis zum Mai 1945 zu Ende geführt. Im weiteren behandelt er ausführlich den Kampf um die Verteidigung der Ereignisse der Bodenreform.

Darauffolgend analysiert der Autor mit statistischen Angaben und Tabellen illustriert die Ereignisse der Bodenreform in Szeged, und deren Auswirkungen auf die Umgestaltung der Struktur des Bauertums. Er stellt fest, dass infolge dieses Prozesses die Kategorie der Pächter in Szeged im Grunde genommen verschwunden ist, und in bedeutendem Mass sich auch die Schichten der Halbproletarier und der Dorfreiche vermindert haben. Der Autor vergleicht diese strukturelle Veränderungen in Szeged mit den Angaben des Komitats Csongrád und des ganzen Landes.